

ΝΑΥΤΙΚΟΙ ΦΑΡΟΙ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ

ΚΑΙ

ΦΑΡΟΙ ΕΣ ΓΗΝ ΕΝΑΛΙΑΝ ΚΥΠΡΟΝ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2022

Φάρος Πάφου
Πηγή: Αεροφωτογραφία Μάριου Τζιακούρη

Περιεχόμενα

Χαιρετισμός Προέδρου Διοικητικού Συμβουλίου Αρχής Λιμένων Κύπρου	7
ΝΑΥΤΙΚΟΙ ΦΑΡΟΙ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ	8
Φάρος	8
Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα	8
Σημαντήρες (Σημαδούρες ή Τσαμαδούρες)	10
Διοίκηση φάρων	11
ΝΑΥΤΙΚΟΙ ΦΑΡΟΙ: ΦΑΡΟΙ ΕΣ ΓΗΝ ΕΝΑΛΙΑΝ ΚΥΠΡΟΝ	12
Ιστορική Αναδρομή	12
Μεταβίβαση της διαχείρισης των φάρων στην Κυπριακή Δημοκρατία	17
Φαροφύλακες	18
Οι Φάροι μας	20
Ο Φάρος Πάφου	22
Ο Φάρος στο Κάβο Κίτι	26
Ο Φάρος στο Κάβο Γάτα	30
Ο Φάρος στο Κάβο Γκρέκο	34
Ο Φάρος στο Ακρωτήριο Αρναούτη	38
Κατεχόμενοι Φάροι	42
Ο Φάρος Κερύνειας	42
Ο Φάρος Ακρωτηρίου Κορμακίτη	43
Ο Φάρος Ακρωτηρίου Αποστόλου Ανδρέα	44
Επίλογος	45
Πηγές	45

Αγαπητές και αγαπητοί αναγνώστες,

Η παρούσα έκδοση αποτελεί πρωτοβουλία της Αρχής Λιμένων Κύπρου στο πλαίσιο της συνεχούς προσφοράς της στην προαγωγή, μεταξύ άλλων, πληροφόρησης και γνώσης για το εύρος δικαιοδοσιών, αρμοδιοτήτων, δράσεων και δραστηριοτήτων της. Στη βάση της αρχής της εξωστρέφειας που ακολουθεί ο Οργανισμός μας, έχουμε προχωρήσει με την έκδοση του παρόντος βιβλίου που αφορά στην ιστορική εξέλιξη και σημασία των ναυτικών φάρων.

Η Αρχή Λιμένων Κύπρου είναι η αρμόδια φαρική αρχή για την Κυπριακή Δημοκρατία, ως επίσης και η αρμόδια αρχή για τα ναυτιλιακά βοηθήματα. Σύμφωνα με την ερμηνεία που αποδίδεται στον Περί της Αρχής Λιμένων Κύπρου Νόμο του 1973 (Αρ. 38/1973), «φάρος σημαίνει οιονδήποτε φανόν, ένδειξιν ή σήμα χρησιμοποιούμενον ως βοήθημα εις την ναυσιπλοΐαν, εξαιρουμένων των σημαντήρων», ενώ ο όρος σημαντήρας περιλαμβάνει «οιονδήποτε πλωτόν φανόν, ένδειξιν ή σήμα, χρησιμοποιούμενον ως βοήθημα εις την ναυσιπλοΐαν.» Η τοιαύτη αρμοδιότητα της Αρχής εδράζεται στο Άρθρο 10(γ) του Νόμου όπου σημειώνεται ότι η Αρχή Λιμένων Κύπρου έχει καθήκον «... να προνοή διά ή εν σχέσει προς τας περιοχάς λιμένων και τα χωρικά ύδατα της Κύπρου τας αναγκαίας ή ευκαιίας υπηρεσίας πλοηγήσεως, φάρους, σημαντήρας και ετέρας ναυτιλιακάς υπηρεσίας ή μέσα βοήθειας.»

Το παρόν βιβλίο περιλαμβάνει πρωτογενή και βιβλιογραφική έρευνα και υλικό που αφορά στην ιστορική εξέλιξη και στη σημασία των φάρων, με ιδιαίτερη αναφορά – εκτιμώ για πρώτη φορά – για τους φάρους που βρίσκονται στην επικράτεια της Κυπριακής Δημοκρατίας. Από το Κάβο Γκρέκο και το Ακρωτήριο Αρναούτη και από το Ακρωτήριο του Αποστόλου Αντρέα και την Κερύνεια στη Λεμεσό, την Πάφο και τη Λάρνακα, οι φάροι μας αποτελούν οδοδείχτες και σημεία αναφοράς για τη ναυσιπλοΐα και διασφαλίζουν την ασφάλεια των ναυτιλομένων, εκπέμποντας το φως και το στίγμα τους στις θάλασσες της Κύπρου. Δυστυχώς, λόγω της τουρκικής εισβολής, οι Φάροι στην Κερύνεια, το Ακρωτήριο Κορμακίτη και στο Ακρωτήριο του Αποστόλου Αντρέα είναι κατεχόμενοι και η Αρχή Λιμένων δεν ασκεί έλεγχο ή διαχείριση των εν λόγω φάρων. Ευχή μας, προφανώς, όπως επιλυθεί το κυπριακό πρόβλημα και επιστρέψει ο έλεγχος και η διαχείριση των κατεχόμενων μας φάρων στην Κυπριακή Δημοκρατία.

Στις σελίδες που ακολουθούν, πέραν των σχετικών αναφορών για τους φάρους παρατίθενται τα στίγματα και τα τεχνικά τους χαρακτηριστικά, ενώ παράλληλα υπάρχουν διαδικτυακοί σύνδεσμοι και κωδικοί γρήγορης ανταπόκρισης (QR codes) τους οποίους ο αναγνώστης μπορεί να ακολουθήσει για διαδραστικά πολυμέσα που αφορούν στους φάρους. Επιπρόσθετα, σημαντικές

είναι οι ιστορικές αναφορές για τα άτομα που υπηρέτησαν ως φανοφύλακες, αποτιόντας τον δέοντα σεβασμό και ένδειξη τιμής για αυτούς.

Η έκδοση αυτή είναι η πρώτη στο πλαίσιο των εορτασμών των 50 χρόνων της Αρχής Λιμένων Κύπρου που τιμώνται το 2023. Έχοντας ιδρυθεί το 1973, η Αρχή Λιμένων Κύπρου έχει διαγάγει μισό αιώνα ζωής – μισό αιώνα προσφοράς στις λιμενικές δραστηριότητες της Κυπριακής Δημοκρατίας και στα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά δρώμενα. Με φάρο μας την ιστορία της Αρχής και τα 50 χρόνια πλεύσης της, συνεχίζουμε στο ποντοπόρο μας ταξίδι για τα επόμενα 50 και περισσότερα χρόνια, αναβαθμισμένοι, εκσυγχρονισμένοι και με ανανεωμένο όραμα.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες για την παρούσα έκδοση απευθύνονται στον έχοντα την επιμέλειά της συνάδελφο κ. Γιώργο Κάττο, Ανώτερο Λιμενικό Λειτουργό, που άσκησε και με ιδιαίτερο επαγγελματισμό προχώρησε στην εκπόνηση του παρόντος πονήματος.

Με τις ευχές μου για καλή ανάγνωση,

Δρ. Αντώνης Στ. Στυλιανού,

Πρόεδρος Διοικητικού Συμβουλίου

Αρχής Λιμένων Κύπρου.

ΝΑΥΤΙΚΟΙ ΦΑΡΟΙ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ

*‘Στ’ αντίκρισμά του, της ψυχής σου τη μοναξιά θυμίζει,
μα κάθε ναυτικού, της πλεύσης του τη σιγουριά και
της ανεμόδαρτης θάλασσας το τέρμα’*

Φάρος

Θεμελιωμένος στην ξηρά ή αναδυόμενος από τη θάλασσα για να χρησιμεύει ως βοήθημα στη θαλάσσια ναυσιπλοΐα, να προειδοποιεί τους ναυτικούς για παρουσία ξερών ή/και αβαθών υδάτων και άλλων θαλάσσιων κινδύνων και να βοηθά στον καθορισμό της γεωγραφικής θέσης τους στη θάλασσα. Συνήθως δομημένος σε πυργοειδές σχήμα. Αναγνωρίζεται από το χαρακτηριστικό του σχήμα, χρώμα ή συχνότητα αναλαμπής του φωτός του ή από το κωδικοποιημένο ραδιοσήμα του. Αποτελεί δε σήμερα, το απόλυτο σύστημα / βοήθημα ναυσιπλοΐας σε περίπτωση αστοχίας των εξελιγμένων ηλεκτρονικών συστημάτων.

Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα

8ος αιώνας π.Χ. έως το 1900 μ.Χ.

Περί τον 8ο αιώνα π.Χ., τα πρώτα καταγεγραμμένα ιστορικά στοιχεία, στα Ομηρικά Έπη ‘Ιλιάδα’ και ‘Οδύσσεια’ (‘...ως δ’ οτ’ αν ποντοίοι ναύτοιοι φενείη καιομένου πυρός τόδε καίεται υψόθ’ ορέφσιν...’, Ομήρου Ιλιάδα), όπου ο Όμηρος εξιστορεί πως όταν στη θάλασσα οι ναύτες πλησιάζουν σε ξέρα, θα δουν ψηλά στη στεριά μια αναμμένη φωτιά να τους προειδοποιεί.

Ο Ξέρξης, το 480 π.Χ., έχτισε αλεώριο (ψηλό πύργο), το οποίο θεωρείται το αρχαιότερο γνωστό κτίσμα ασφάλειας στη ναυσιπλοΐα. Κτίστηκε για να προστατεύει τους ναυτικούς από τις

κακοτοπιές της θάλασσας, αφού ο θαλάσσιος δίαυλος ανάμεσα στο νότιο Πήλιο και τη Σκιάθο αποτελεί μέχρι και σήμερα ένα από τα δυσκολότερα περάσματα σε όλο το Αιγαίο και από την αρχαιότητα είχε χαρακτηριστεί ως εξαιρετικά επικίνδυνο.

Πρώτος επικυρωμένος φάρος, ένα από τα επτά θαύματα της αρχαιότητας, ο περίφημος Φάρος της Αλεξάνδρειας, ο οποίος ατένιζε τη Μεσόγειο από τα εκατό πενήντα επτά μέτρα ύψος (280 π.Χ.). Κατασκευάστηκε επί της νησίδας Φάρος, εξ ου και η ονομασία ‘Φάρος’.

Η παρακμή του εμπορίου κατά τους επόμενους αιώνες, μέχρι το 1100 μ.Χ., σταμάτησε την κατασκευή φάρων έως την αναβίωση του εμπορίου στην Ευρώπη. Μέχρι το 1500 μ.Χ. οι αναφορές σε φάρους έγιναν τακτικό χαρακτηριστικό των ταξιδιωτικών βιβλίων και χαρτών. Το 1600 μ.Χ. αναφέρεται ότι υπήρχαν τουλάχιστον 30 μεγάλοι φάροι παγκόσμια.

Η ανάπτυξη των σύγχρονων φάρων μπορεί να ειπωθεί ότι ξεκίνησε περίπου το 1700 μ.Χ., όταν βελτιώσεις στις κατασκευές και τον εξοπλισμό φωτισμού άρχισαν να εμφανίζονται. Το 1820 μ.Χ. αναφέρεται ότι υπήρχαν περίπου 250 μεγάλοι φάροι παγκοσμίως.

St Catherine's, Isle of Wight, Αγγλία (1314 μ.Χ.)

Ολόγραμμα φάρου Αλεξάνδρειας

*«Ελλήνων σωτήρα φάρου σκοπόν, ω άνα Πρωτεύ /
Σώστρατος έστησε Δεξιφάνους Κνίδιος. / Ου γαρ εν
Αιγύπτω σκοπιωρείσθ’ απονήσων / αλλά χαμαί χηλή
ναύλοχος εκτέταται. / Του χάριν ευθείαν τε και όρθιον
αιθέρα τέμνων / πύργος όδ’ απλάτων φαίνεται από
σπιλάδων / ήματι ᾠ παννύχιος δε θέων συν κύμματι
ναύτης / όψεται εκ κορυφής πυρ μέγα καιόμενον / και
κεν επ’ αυτού δράμοι, Ταύρου Κέρας ουδ’ αν αμάρτοι
/ Σωτήρος, Πρωτεύ ξείνιε, τήδε πλέων.» (Απόσπασμα
από πάπυρο σε επίγραμμα του Ποσειδίου).*

Φάρος Χανίων (1600 μ.Χ.)

Les Éclaireurs, Αργεντινή (1920 μ.Χ.)

Irago, Ισπανία (1929 μ.Χ.)

20^{ος} Αιώνας

Κατασκευή

Ενώ η πέτρα αποτελούσε παλαιότερα το αποκλειστικό κατασκευαστικό υλικό, το σκυρόδεμα και ο χάλυβας είναι μέχρι και σήμερα τα πλέον ευρέως χρησιμοποιούμενα δομικά υλικά, τα οποία προσφέρονται για αισθητικά ευχάριστα και ανάλαφρα σχέδια για φάρους.

Φωτισμός

Οι φωτιές με την καύση ξύλου, σε ψηλά σημεία πλησίον των ακτών, αποτελούσαν ουσιαστικά τους πρώτους 'φάρους'. Ήταν δε μια ευρέως διαδεδομένη μέθοδος καθοδήγησης των ναυτιλομένων, για σχεδόν δύο χιλιετίες, δηλαδή από το 800 π.Χ. μέχρι και τα τέλη του 18ου αιώνα. Βεβαίως, μετά το 1500 μ.Χ. ο άνθρακας, ένα πιο συμπαγές και βραδύκαυστο καύσιμο, άρχισε να αντικαθιστά την καύση ξύλου. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ένας φάρος εκκίνη την εποχή μπορούσε να καταναλώνει 200 - 300 τόνους άνθρακα το χρόνο. Το μειονέκτημα, τόσο της καύσης άνθρακα όσο και των πρώιμων λαμπτήρων πετρελαίου και κεριών, ήταν η τεράστια ποσότητα καπνού που παραγόταν, η οποία είχε ως αποτέλεσμα το γρήγορο μαύρισμα των υαλοπινάκων των φάρων και την ως εκ τούτου μείωση της λάμψης του παραγόμενου φωτός.

Ως καύσιμη ύλη, μέχρι τον 18ο αιώνα, χρησιμοποιήθηκαν διάφορων ειδών λάδια, όπως ιχθυέλαια, τα οποία είχαν μεν καλύτερο αποτέλεσμα όσον αφορά τη διάρκεια παραγωγής συνεχόμενου φωτός, ήταν όμως ακριβότερα.

Το 1911 πρωτοπαρουσιάστηκε παγκοσμίως, ως φωτιστικό φάρων, το αέριο ακετυλένιο (ασετιλίνη), το οποίο είχε θετική επίδραση στην πρόοδο της τεχνολογίας των φάρων, αφού για πρώτη φορά ήταν δυνατή η αυτόματη παραγωγή φωτός χωρίς επίβλεψη.

Περί τα τέλη της δεκαετίας του 1960, οι λαμπτήρες ακετυλενίου, πετρελαίου όσο και φυσικού αερίου, αντικαταστάθηκαν σε μεγάλο βαθμό από την ηλεκτρική ενέργεια και αργότερα, κατά τις δυο τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα, από τη χρήση φωτοβολταϊκών συστημάτων.

Περιστρεφόμενος φωτισμός

Αν και η χρήση καθρεφτών ή/και δεσμών υαλοπινάκων μπορούσε να εστιάζει αποτελεσματικά το φως σε μια έντονη δέσμη φωτός, ήταν απαραίτητα χρήσιμο να περιστρέφεται το φως για να είναι ορατό από οποιαδήποτε κατεύθυνση. Αυτό οδήγησε στην παραγωγή της γνωστής πλέον μεθόδου του περιστρεφόμενου φωτός στους φάρους, με το φως να εμφανίζεται ως μια σειρά από λάμπεις. Περί το 1780, ο πρώτος φάρος με περιστρεφόμενη δέσμη ήταν πλέον γεγονός.

Ένταση και ορατότητα

Η φωτεινή ένταση ενός φωτός εκφράζεται σε διεθνείς μονάδες που ονομάζονται καντέλες. Οι εντάσεις των ακτίνων των φάρων μπορεί να ποικίλλουν από χιλιάδες έως εκατομμύρια καντέλες. Η απόσταση από την οποία μπορεί να δει κανείς το φως ενός φάρου εξαρτάται από τις ατμοσφαιρικές συνθήκες, το υψόμετρο που είναι κτισμένος, καθώς επίσης από το γεγονός ότι ο γεωγραφικός ορίζοντας περιορίζεται από την καμπυλότητα της Γης.

Ταυτοποίησηση

Οι περισσότεροι φάροι αναβοσβήνουν ρυθμικά ή επισκιάζουν τα φώτα τους για να παρέχουν ένα σήμα αναγνώρισης το οποίο είναι η ταυτότητα τους. Ο αριθμός και ο ρυθμός των διαφορετικών φωτεινών σημάτων αναγνώρισης που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, καθορίζονται από τη Διεθνή Ένωση

Φάρος Τουρλίτης, Ελλάδα (Στη ξηρά)

Haut-fond Prince, Canada (Στη θάλασσα)

Φαρικών Αρχών' (International Association of Lighthouse Authorities – IALA), στην οποία μέλη είναι η πλειονότητα των ναυτικών κρατών. Ένας φάρος μπορεί να εμφανίσει ένα μόνο ρυθμό αναλαμπής, για παράδειγμα, να επαναλαμβάνεται τακτικά σε διαστήματα των πέντε έως δεκαπέντε δευτερολέπτων ή και ομάδες αναλαμπών (group flash).

Η χρησιμότητα ενός φάρου κατά τη διάρκεια της ημέρας είναι επίσης σημαντική. Οι φάροι χρωματίζονται για να ξεχωρίζουν. Για το σκοπό αυτό, οι φάροι της ακτής είναι συνήθως λευκοί, σε αντίθεση με την ανοιχτή θάλασσα όπου χρησιμοποιούνται ευδιάκριτες ζώνες χρωμάτων, συνήθως κόκκινες ή μαύρες.

Σημαντήρες (Σημαδούρες ή Τσαμαδούρες)

Σημαντήρας ή σημαδούρα ή τσαμαδούρα λέγεται γενικά το μέσον που παραμένει στην επιφάνεια της θάλασσας, αγκυροβολημένο σε συγκεκριμένη θέση, για επισήμανση συγκεκριμένου σκοπού, όπως τη θέση ναυαγίων και άλλων φυσικών κινδύνων, όπως ξέρες, όρια θαλάσσιου διαύλου, θέση αλιευτικών εργαλείων, ποντισμένων τηλεφωνικών καλωδίων, υποβρύχιων δραστηριοτήτων, όρια πεδίων βολών, όρια κολύμβησης λουομένων κ.τ.λ. Το χρώμα και το σχήμα ενός σημαντήρα, καθώς επίσης το χρώμα και η συχνότητα αναλαμπής του φωτός του, μεταφέρουν πληροφορίες στους ναυτιλομένους. Τα σχήματα των σημαντήρων είναι κωνικά, σφαιρικά, ρομβοειδή, κυλινδρικά ή τραπεζοειδή και φέρουν χρώμα συνήθως κόκκινο, πράσινο, πορτοκαλί και κεραμιδί.

Διάφοροι τύποι, σχήματα και χρώματα σημαντήρων

Λειτουργία

Το 1936 συμφωνήθηκε ένα παγκόσμιο ενοποιημένο σύστημα στην 'Κοινωνία των Εθνών' στη Γενεύη. Ωστόσο, μόλις το 1973, τα πολλά και σοβαρά θαλάσσια ατυχήματα ώθησαν τη διεθνή κοινότητα να αναλάβει δράση και μέχρι το 1980 ένα νέο ενοποιημένο σύστημα είχε συμφωνηθεί από 50 περίπου χώρες που διέθεταν ακτές.

Όλες πλέον οι χώρες που διαθέτουν ακτές δημοσιεύουν 'λίστες φάρων' (Light Lists), οι οποίες είναι περιεκτικοί κατάλογοι των χαρακτηριστικών και της θέσης όλων των φάρων και σημαντήρων που βρίσκονται υπό τον έλεγχό τους. Οι αλλαγές στον κατάλογο μεταδίδονται από το 'Notices to Mariners' (Maritime Safety Information), το οποίο ενημερώνει τους καταλόγους με τις εκάστοτε αναλαμπές / εκλείψεις / ρυθμό / χρώμα των φώτων των φάρων και σημαντήρων.

Σε περιπτώσεις επείγουσών περιπτώσεων / αναγκών, οι πληροφορίες μεταδίδονται σε προγραμματισμένες ώρες σε ειδικά ραδιοφωνικά κανάλια ή και μέσω δορυφορικών συνδέσεων. Όλες αυτές οι πληροφορίες δημοσιεύονται σε μια τυπική μορφή που προτείνεται από τον Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό (International Hydrographic Organization - IHO), που εδρεύει στο Μονακό.

Διοίκηση φάρων

Στις περισσότερες χώρες η διοίκηση των φάρων υπάγεται σε Τμήμα / Αρχή των κρατών τους. Στην Κύπρο, τη διοίκηση και διαχείριση των φάρων έχει, στη βάση σχετικής νομοθεσίας, η Αρχή Λιμένων Κύπρου.

Ο ΠΕΡΙ ΑΡΧΗΣ ΛΙΜΕΝΩΝ ΚΥΠΡΟΥ ΝΟΜΟΣ ΤΟΥ 1973 (38/1973)

Μέρος II - ΚΑΘΙΔΡΥΣΙΣ, ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ

4 (1) Καθιδρύεται Αρχή υπό την επωνυμία "Αρχή Λιμένων Κύπρου" (εν τω παρόντι Νόμω καλούμενη "η Αρχή") όστις αποτελεί νομικόν πρόσωπον, κεκτημένον απάσας τας ιδιότητας νομικού προσώπου και διέπεται υπό του παρόντος Νόμου.

Μέρος III - ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ

10 (γ) Να προνοή διά ή εν σχέσει προς τας περιοχάς λιμένων και τα χωρικά ύδατα της Κύπρου τας αναγκαίας ή ευκταίας υπηρεσίας πλοηγήσεως, φάρους, σημαντήρας και ετέρας ναυτιλιακάς υπηρεσίας ή μέσα βοήθειας

ΝΑΥΤΙΚΟΙ ΦΑΡΟΙ: ΦΑΡΟΙ ΕΣ ΓΗΝ ΕΝΑΛΙΑΝ ΚΥΠΡΟΝ

Ιστορική Αναδρομή

Πρώτες ιστορικές αναφορές, για παρουσία και χρήση 'σύγχρονων φάρων' στην Κύπρο, τοποθετούνται στα μέσα του 19ου αιώνα. Παρά το γεγονός ότι η Κύπρος τότε τελούσε υπό την κατοχή των Τούρκων, κατοχή που κάθε άλλο παρά βοήθησε την ανάπτυξη της ναυσιπλοΐας, είναι βέβαιη η παρουσία στο νησί της 'Γαλλικής Εταιρείας Οθωμανικών Φάρων', στην οποία παραχωρήθηκε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία η υλοποίηση και εκμετάλλευση του φαρικού δικτύου της σε ολόκληρη την Ανατολική Μεσόγειο. Η εν λόγω εταιρεία έκτισε ή/και διαχειρίστηκε αριθμό φάρων ή/και φανών στα παράλια της Κύπρου. Η εταιρεία συνέχισε την παρουσία της στο νησί μέχρι το 1885, επτά δηλαδή χρόνια μετά την άφιξη των Άγγλων.

Με την άφιξη των Άγγλων το 1878, η σημασία που είχε γι' αυτούς η ασφάλεια της ναυσιπλοΐας στην περιοχή, η ανάγκη για αύξηση των εισοδημάτων τους μέσω του εμπορίου, καθώς και η εμπειρογνωμοσύνη τους για κατασκευή και χρήση φάρων στην επικράτεια του Βρετανικού Στέμματος, είχε ως αποτέλεσμα την ανακατασκευή των πρώτων φάρων της Κύπρου, στο Κάβο Γάτα (1899) και στο Κάβο Κίτι (1901), τους οποίους ανήγειρε και διαχειρίστηκε η 'Γαλλική Εταιρεία Οθωμανικών Φάρων' από το 1860 περίπου. Το 1883 έλαμψε ο φάρος, αν και επρόκειτο περισσότερο περί φανού παρά φάρου, στο βορειοδυτικό προμαχώνα του λιμανιού Κερύνειας. Ακολούθησε το 1888 η κατασκευή του φάρου της Πάφου. Την ίδια χρονιά

COPY

No. 538/37.

ORIGINAL in M.P. 1287/37.

CUSTOMS DEPARTMENT,
CYPRUS.

Famagusta, 19th October, 1937.

Hon. Colonial Secretary,

I have the honour to report that complaints have been made by mariners regarding the Paphos Lighthouse. It is stated, quite rightly, that in view of the powerful electric lights at Ktima it is difficult to pick up the fixed navigation light, and a new flashing light is necessary.

2. The Kyrenia light has recently broken down and replaced by another. The new light has a range of only 2 miles against the former 8 miles and, as it is the only navigation light on the north coast, it is necessary to replace it. As in the case of Paphos the Kyrenia light also has electric lighting behind it. It is therefore desirable to replace the existing fixed light by a flashing one.

3. Last year the Gata, Kiti and Greco lights were replaced by flashing apparatus at a cost ~~of~~ of approximately £400 each. In view of the recent rise in prices I suggest that the cost for renewing the Paphos and Kyrenia lights would be £450 each, £900 for the two.

4. I should be very glad if consideration be given to the provision of funds for these 2 lights in next year's Estimates.

5. I may mention that all shipping calling at Cyprus ports pay light dues. It is therefore only fair that we should provide up-to-date apparatus for their safety.

(Sgd.) G. F. WILSON,
Comptroller of Customs.

επαναδομήθηκε πλήρως ο φάρος στο Κάβο Γάτα. Πολύ σύντομα, και διεντός της επομένης δεκαπενταετίας, οι φάροι στο Κάβο Γκρέκο (1891) και Ακρωτηρίου Αποστόλου Αντρέα (1913) τέθηκαν σε λειτουργία. Ακολούθησε το 1936 η κατασκευή του φάρου στο Ακρωτήριο Κορμακίτη. Τελευταίος, κατασκευαστικά, ο φάρος Ακρωτηρίου Αρναούτη το 1989.

Οι φάροι Αποστόλου Αντρέα, Κερύνηας και Κορμακίτη βρίσκονται στην κατεχόμενη Κύπρο μας και ως εκ τούτου, η Αρχή δεν δύναται να τους διαχειριστεί.

Η σημασία για κατασκευή και λειτουργία των φάρων στην Κύπρο για τους Άγγλους αποδεικνύεται από τις κάτωθι επιστολές, οι οποίες αποτελούσαν ενδοϋπηρεσιακή αλληλογραφία της τότε αποικιοκρατικής διοικήσεως.

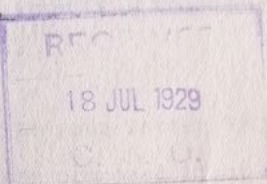
ALL COMMUNICATIONS
TO BE ADDRESSED TO THE
CROWN AGENTS FOR THE COLONIES.
THE FOLLOWING REFERENCE AND THE
DATE OF THIS LETTER BEING QUOTED.

207 W/CYPRUS. 4576.

TELEGRAMS: "CROWN LONDON."
TELEPHONE: 7730 VICTORIA.

4, MILLBANK,
WESTMINSTER,
LONDON, S.W.1.

5th July, 1929.

Sir,

I have the honour to refer to your letter No. 1161/15 dated the 13th. May, 1929, in connection with the proposed light at Cape Arnauti, and to inform you that the Elder Brethren were asked to furnish the information desired in your letter.

2. We attach herewith a copy of a letter L.2100/1929 dated the 2nd. July, 1929, from Trinity House giving the recommendations of the Elder Brethren and the cost of providing the tower in accordance with their suggestion. We also enclose drawing No. 1727 referred to in paragraph 1 of that letter, and await your further instructions.

I have the honour to be,

Sir,

Your obedient servant,

W.A. Wichham

for Crown Agents.

40

M.P. 1178/31.

CYPRUS.

No. 292.

GOVERNMENT HOUSE,
TROODOS, 11th July, 1934.

Sir,

ind 39
I have the honour to acknowledge the receipt of your Circular despatch of the 12th June, 1934, forwarding a copy of draft rules for the buoyage and lighting of coasts and to state that I have no observations to offer thereon.

I have the honour to be,

Sir,

Your most obedient,

humble Servant,

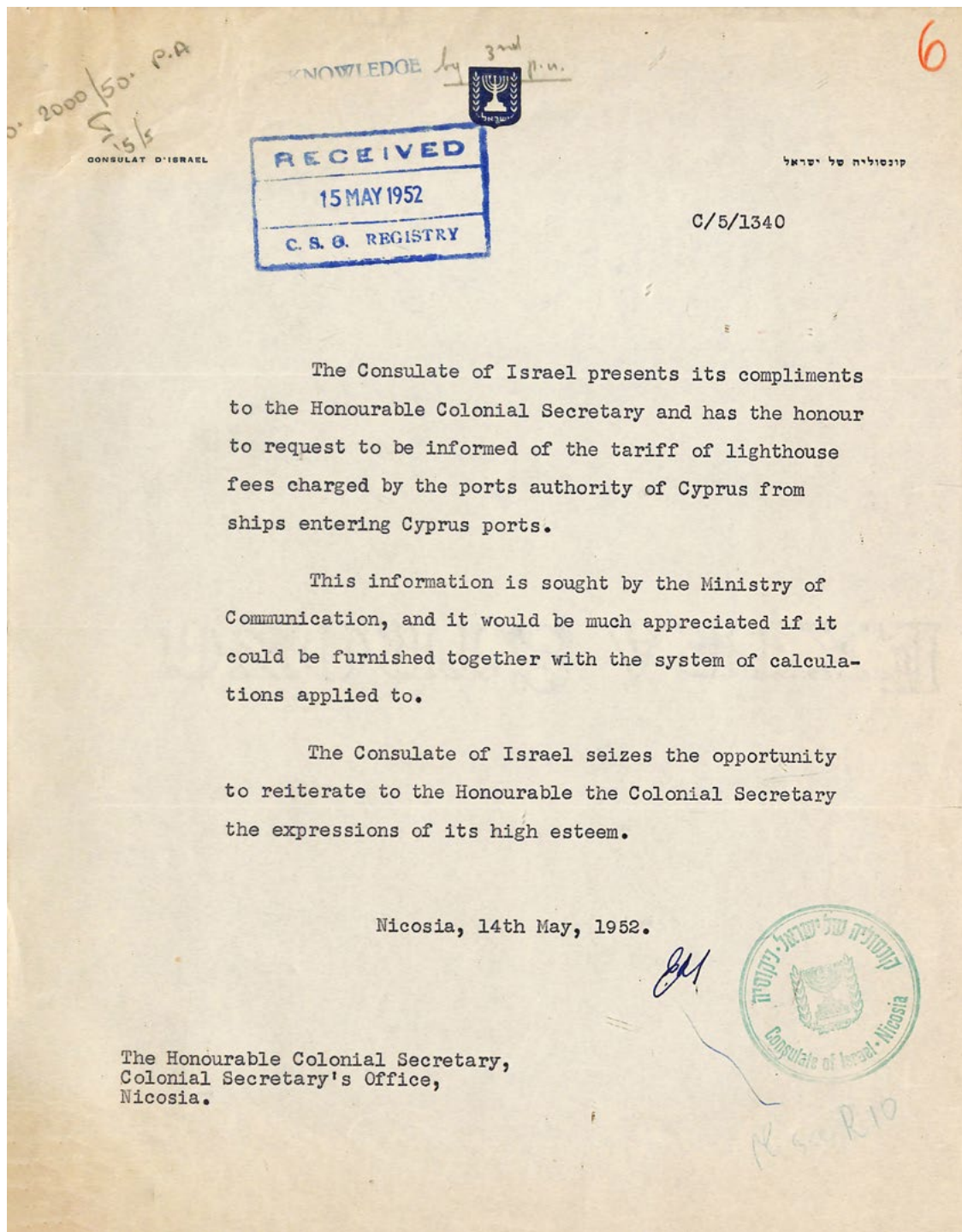
(Sgd.) H. R. PALMER

Governor.

The Right Honourable

SIR PHILIP CUNLIFFE-LISTER, G.B.E., P.C., M.P.,

Secretary of State for the Colonies.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η Αποικιοκρατική Διοίκηση επέβαλλε, στα εισπλέοντα στα λιμάνια της Κύπρου πλοία, χρέωση που αφορούσε τη χρήση των φάρων (lighthouse fees charges). Σχετική με τις εν λόγω χρεώσεις η διπλανή επιστολή του Προξενείου του Ισραήλ προς την Αποικιοκρατική Γραμματεία, εν έτει 1952.

The Consulate of Israel presents its compliments to the Honourable Colonial Secretary and has the honour to request to be informed of the tariff of lighthouse fees charged by the ports authority of Cyprus from ships entering Cyprus ports.

This information is sought by the Ministry of Communication, and it would be much appreciated if it could be furnished together with the system of calculations applied to.

The Consulate of Israel seizes the opportunity to reiterate to the Honourable the Colonial Secretary the expressions of its high esteem.

Nicosia, 14th May, 1952.

The Honourable Colonial Secretary,
Colonial Secretary's Office,
Nicosia.

Υ.Σ.Ε.570/59.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ
ΔΕΥΚΩΣΙΑ.

8 'Ιανουαρίου, 1962.

Διοικητικόν Λειτουργόν,
'Υπουργείου 'Εξωτερικών,

24.23 'Ενετάλην νά ἀναφερθῶ εἰς τήν ἐπιστολήν
σας ὑπ' ἀριθμόν 6683/Β.37 καί ἡμερομηνίαν 3ην
'Ιανουαρίου, ἐν σχέσει πρὸς τὸ θέμα τῆς
ἐκπροσώπησης τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας εἰς
τὸν Διεθνή Σύνδεσμον Φάρων, καί νά σῶς παρακαλέσω
ὅπως πληροφορήσητε τὸν Πρόεδρον τοῦ ὡς ἄνω
Συνδέσμου ὅτι τὸ 'Υπουργεῖον Συγκοινωνιῶν καί
'Εργων θά ἐκπροσωπῇ τήν Κυπριακὴν Δημοκρατίαν
εἰς τὸν ἐν λόγῳ Σύνδεσμον καί ὅτι ὡς ἐκ τούτου
ἡ σχετικὴ καταχώρησις εἰς τὸν κατάλογον τῶν
μελῶν τοῦ Συνδέσμου δεόν νά ἔχῃ ὡς ἀκολούθως:

'Υπουργεῖον Συγκοινωνιῶν & 'Εργων
(Διμενικὴ 'Υπηρεσία).

(Υπογρ.) Γ. Δ. ΤΖΗΡΟΣ

διὰ Διοικητικόν Λειτουργόν
'Υπουργείου Συγκοινωνιῶν & 'Εργων.

Κν.: 'Αρχιλιμενάρχην,
'Αμμόχωστον.

**Μεταβίβαση της
διαχείρισης των
φάρων στην Κυπριακή
Δημοκρατία**

Η σημαντικότητα της παρουσίας, λειτουργίας και ανάπτυξης των φάρων στην Κύπρο έγινε απόλυτα αντιληπτή από τη νεοσύστατη, το 1960, Κυπριακή Δημοκρατία, η οποία ανάμεσα στις πρώτες διεθνείς της συμμετοχές ήταν η 'Διεθνής Ένωση Φαρικών Αρχών' (International Association of Light-house Authorities - IALA). Ως εκπρόσωπος τότε της Κυπριακής Δημοκρατίας στον υπό αναφορά Οργανισμό, ήταν το Υπουργείο Συγκοινωνιών και Έργων. Σχετική και η διπλανή επιστολή του Υπουργείου Συγκοινωνιών και Έργων προς το Υπουργείο Εξωτερικών, εν έτει 1962.

Η λειτουργία, διαχείριση και ανάπτυξη των ναυτιλιακών βοηθημάτων του Κράτους, συμπεριλαμβανομένων των φάρων, μεταβιβάστηκε από το τότε Υπουργείο Συγκοινωνιών και Έργων προς την Αρχή Λιμένων Κύπρου (τότε Τμήμα Λιμένων), το 1976.

Η ανάληψη, εκ μέρους της Αρχής Λιμένων Κύπρου, της διαχείρισης των φάρων, ήταν καθοριστική για τον εκσυγχρονισμό τους. Άμεσα η Αρχή ξεκίνησε την ανακαίνιση, αλλά και τεχνική αναβάθμισή τους και μεταξύ των ετών 1982 έως 1989, όλοι οι φάροι λειτουργούσαν πλέον με τη χρήση φωτοβολταϊκών συστημάτων, σε αντικατάσταση της επί σειρά δεκαετιών χρήσης του αερίου της ασετιλίνης για παραγωγή φωτός στους φάρους.

69/1.

150/74

12

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ,

ΛΙΜΕΝΑΡΧΕΙΟΝ ΛΕΜΕΣΟΥ.

5η Νοεμβρίου, 1974.

Διευθυντήν Τμήματος Λιμένων,
Αμμόχωστον.

Θέμα: Φάρτοι καί Φάρτα.

“Γαφέρομαι εἰς τήν ὑπ’ ἀρ. 107 ἐπιστολήν
σας ἡμερομηνίας 10.10.74 καί πληροφορῶ ὑμᾶς
ὅτι ἡ κατάστασις τῶν φάρων κατὰ τό τέλος τοῦ
1973 εἶχεν ὡς ἀκολούθως:-

Φάρτοι	6
Φανοί	21
Σημαντήρες	14
Ἀλεώριον	3

[Signature]
Λιμενάρχης.

ΛΙΜΕΝΑΡΧΗΣ
ΛΕΜΕΣΟΥ

26 ΣΕΠ. 1974

ΑΡΙΘ. ΦΑΚ. 69/1

Επιστολή του Υπουργείου Συγκοινωνιών και Έργων, ημερομηνίας 05 Νοεμβρίου 1974, ως ο διαχειριστής τότε των φάρων και λοιπών ναυτιλιακών βοηθημάτων, επί της οποίας σημειώνεται η καταγραφή όλων των ναυτιλιακών βοηθημάτων, εν έτει 1974. Επισημαίνεται ότι το Τμήμα Λιμένων υπαγόταν τότε στο Υπουργείο Συγκοινωνιών και Έργων.

Η πρώτη χρησιμοποιηθείσα σφραγίδα του Λιμενάρχη Λεμεσού, στο τότε νεότευκτο λιμάνι Λεμεσού, αμέσως μετά την εισβολή. Φέρει αριθμό φακέλου 69/1 που αφορούσε τους φάρους, ίδιο με σήμερα!

Φαροφύλακες

Το επάγγελμα του Φαροφύλακα στην Κύπρο κάνει για πρώτη φορά την εμφάνισή του με τις πρώτες κατασκευές των 'σύγχρονων' φάρων από τους Άγγλους. Αρχής γενομένης τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα, οι Φαροφύλακες, υπηρεσία που οι Άγγλοι καθιέρωσαν σε όλες τις ανά τον κόσμο κτήσεις τους, αποτελούσαν ουσιαστικά τον άγγελο φύλακα των φάρων, αλλά και των ναυτικών. Δύσκολη και επίπονη εργασία. Ο Φαροφύλακας είχε την πλήρη ευθύνη διατήρησης της λειτουργίας του φάρου, επί 24ωρου βάσεως, επί παντός καιρού.

Ο Φαροφύλακας δεν έπρεπε να ήταν μόνο ανθεκτικός σωματικά, αλλά και ψυχολογικά για να μπορεί να αντέξει μακρές περιόδους απομόνωσης και προσαρμογής σε ένα συνήθως δύσκολο φυσικό περιβάλλον. Βεβαίως, η απομόνωση των Φαροφυλάκων, σε ένα

ιδιαίτερα περιορισμένο περιβάλλον, είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη δεσμών με τους φάρους τους, αλλά και μεταξύ των μελών της οικογένειάς τους, καθότι σε αρκετές των περιπτώσεων οι Φαροφύλακες διέμεναν, με τις οικογένειές τους, μόνιμα σε μικρά σπίτια, ενσωματωμένα ή παρακείμενα στο κτίσμα του φάρου.

Τελευταίοι Φαροφύλακες, που διετέλεσαν κάτω από την εποπτεία της Αρχής, ήταν οι Φαροφύλακες των φάρων στο Κάβο Γκρέκο, Πάφου, Κάβο Κίτι και Κάβο Γάτα, οι οποίοι συνταξιοδοτήθηκαν γύρω στο 1982. Έκτοτε, ο Φαροφύλακας των κυπριακών φάρων έρχεται στη σκέψη μας με νοσταλγία, αλλά και σεβασμό για το καθήκον του και τον ουσιώδη ρόλο που διαδραμάτισε.

ΛΕΜΕΣΟΥ
8 ΟΚΤ. 1974
757/71
69/1
ΛΕΜΕΣΟΣ. 8-10-1974
Αποστολή κυρίου
Λιμενάρχην ΛΕΜΕΣΟΥ
Κύριε.
Θυμάμαι ευχαριστούμε. Έγχαίρει
Ο κύριος Φαροφύλακας καθόλου
ότι πληροφορώ ότι ο θόλος του φάρου
έχει κατασκευαστεί με διάφορες τρυπίτσες
και παρακαλώ δώσω χρονίζετε δια την
εξοδωρδωσίν του
Διατελώ μετ' ευσεμνείας
Εγχαίρει Ο κύριος
Φαροφύλακας

Χειρόγραφη επιστολή του Φαροφύλακα του φάρου Κάβο Γάτα, ο οποίος απευθυνόμενος στον Λιμενάρχη Λεμεσού, τον ενημέρωνε για τις αναγκαίες επιδιορθώσεις του φάρου, εν έτει 1974.

Οι Φάροι μας

Ο Φάρος Πάφου

Κτισμένος επί Αγγλοκρατίας εν έτει 1888, στην καρδιά του αρχαιολογικού χώρου της Πάφου, δομημένος με υλικά από τα σπλάχνα της κυπριακής γης, κυρίως με αμμόλιθους (ψαμμίτη), ολόλευκα βαμμένος, δεσπόζει του παραλιακού μετώπου της πόλης, προσδίδοντας απίστευτη ομορφιά στον εν γένει χώρο. Στις κτηριακές υποδομές του φάρου, λειτουργεί, σε μόνιμη βάση, από το Τμήμα Αρχαιοτήτων, έκθεση υπό τον τίτλο 'Κύπρος, θάλασσα και φάροι: Μια διαχρονική ιστορία', καθιστώντας έτσι τον φάρο Πάφου ένα ζωντανό μνημείο της ναυτικής μας παράδοσης, αλλά και αξιόλογο προς επίσκεψη σημείο.

Κτίσμα αισθητικά ευχάριστο, ανάλαφρα σχεδιασμένο και λιτό. Ριζωμένο επί αρχαιολογικού χώρου, αντλεί αρχέγονη αύρα, συνδέοντας έτσι το χθες με το σήμερα, ως μάρτυρας, αλλά και συνεχιστής της πολυτάραχης και συνάμα λαμπρής ιστορίας της πόλης της Πάφου που το αγκαλιάζει.

Παρακείμενα του φάρου βρίσκονται δυο μικρές οικίες, μία εκ των οποίων μέχρι το 1982, χρονολογία κατά την οποία η Αρχή Λιμένων Κύπρου τοποθέτησε στον φάρο συσσωρευτές ηλιακής ενέργειας, χρησιμοποιείτο ως οικία διαμονής του Φαροφύλακα. Από το 1965 μέχρι το 1977, Φαροφύλακας διετέλεσε ο κ. Χρυσόστομος Αχιλλέως από την Κισσόνεργα. Τελευταίος Φαροφύλακας, από το 1977 μέχρι το 1982, ήταν ο κ. Νίκος Χαμπή από το κατεχόμενο Ριζοκάρπασο, ο οποίος αξίζει να σημειωθεί ότι διετέλεσε και ως Φαροφύλακας του φάρου στο Ακρωτήριο Αποστόλου Ανδρέα, μέχρι το 1977.

Πηγή: Αεροφωτογραφία Μάριου Τζιακούρη

► Δείτε στην ιστοσελίδα:

<https://www.digital-herodotus.eu/archive/video/items/8842/raphos-limanaki-pharos-1975/> (QR Code 1), συνέντευξη στο ΡΙΚ του τελευταίου Φαροφύλακα του φάρου στην Πάφο, κ. Νίκου Χαμπή, στις 30 Ιουλίου 1975.

► Δείτε επίσης βίντεο σχετικό με τον φάρο Πάφου, στην ιστοσελίδα:

<https://www.youtube.com/watch?v=ABs3IH-vc-Lo&t=13s> (QR Code 2).

QR Code 1

QR Code 2

Πηγή: Αρχείο ΡΙΚ και έργο Πηγή: Alpha Κύπρου
Ψηφιακός Ηρόδοτος (1975)

Η ωραιότητα του κτίσματος του φάρου και της παρακείμενης οικίας του Φαροφύλακα, αλλά και του πανέμορφου περιβάλλοντα χώρου, δεν άφηνε ασυγκίνητους τους αξιωματούχους της Αποικιοκρατικής Διοικήσεως, οι οποίοι, ειδικώς κατά τις καλοκαιρινές περιόδους, αιτούνταν τη χρήση της οικίας του Φαροφύλακα για το διάστημα των διακοπών τους. Δείτε στην επόμενη σελίδα σχετικό αίτημα του τότε προέδρου του περιφερειακού δικαστηρίου Πάφου, εν έτει 1947.

Τεχνικά ο φάρος της Πάφου φέρει χαρακτηριστικά 'Fl.W15s36m17M', που σημαίνει ότι είναι τύπου αναλαμπής (Flashing), λευκού φωτός (White), κάθε 15 δευτερόλεπτα (15 seconds), ύψος από την επιφάνεια της θάλασσας 36 μέτρα (36 meters) και εμβέλεια φωτός τα 17 ναυτικά μίλια (17 Miles). Οι δε γεωγραφικές συντεταγμένες του είναι 34° 45' 62" N, 32° 24' 38" E.

Γραμματόσημο με τον φάρο στην Πάφο.
Κυπριακά Ταχυδρομεία 2011.

No. 64/47

Telephone Nos.:

Comptroller of Customs ... 126

General Office ... 15

Telegrams: "CUSTOMS, FAMAGUSTA."

ALL COMMUNICATIONS
to be addressed to
THE COMPTROLLER OF CUSTOMS
and not to any individual by name.
In your reply please
quote the above No.

THE OFFICE OF THE

COMPTROLLER OF CUSTOMS

AND EXCISE,

FAMAGUSTA, CYPRUS.

14th March, 1947.

Hon. Colonial Secretary,

I have the honour to forward a copy of an application from the President, District Court, Paphos, asking that he may be allowed to occupy the dwelling at the Paphos Lighthouse during the coming summer months. The house in question is at present unoccupied and reference thereto may be found in M.P. 1325/37.

2. I have referred this application to the Director of Public Works, who states that he has no objection. Similarly there is no Customs objection, provided Mr. Dupré leaves the house by the end of September, 1947; and I shall feel grateful to know whether this application may be acceded to.

Comptroller of Customs.

(Copy to P.D.C. Paphos.)

Ο Φάρος στο Κάβο Κίτι

‘Λάρνακα ή Σκάλα. Δύνασθε να αγκυροβολήσετε εις το μέρος τούτο εις 12 και 15 οργιές με καλόν πυθμένα στεκόμενοι πάντοτε απέναντι φρουρίου. Αράζετε Γρ. και Γαρ. δια τους ανέμους της Ο. οι οποίοι είναι εισβάλλοντες και φέρουν εξογκωμένην θάλασσαν. Όταν πηγαίνετε εις τον λιμέναν τούτον πρέπει να προσέχητε να μη πλησιάσετε πολύ εις το ακρωτήριο Χύλη όπου είναι ο πύργος, επειδή υπάρχει εν ρηχόν μέρος το οποίον προσχωρεί πολύ εις την θάλασσαν. Θα περάσητε μίαν λεύγην τουλάχιστον μακράν. Εις τον Γρ. της Λάρνακας υπάρχει φανός με φως σταθερόν, φαινόμενον εξ αποστάσεως 8 μιλίων, Πλάτος 34,49,0’’ Τ. Μήκος 31,16,45’’. Εις το άκρον της πόλεως, πλησίον του λοιμοκαθαρητηρίου, υπάρχει άλλος φανός με σταθερόν κόκκινον φως, φαινόμενον εξ αποστάσεως 4 μιλίων. Πλάτος 34,55,0’’ Τ. Μήκος 31,18,45’’.

Η πιο πάνω ιστορική περιγραφή αναφέρεται στο βιβλίο ‘Θάλασσες της Κύπρου, Χάρτες, Λιμάνια και Καράβια’ (2003) της κ. Άννας Γ. Μαραγκού και αποτελεί μετάφραση από ναυτικό εγχειρίδιο του Άγγλου υδρογράφου Νοριέ και του Ιταλού καθηγητή Λουδοβίκου Λαμπέρτου (1871). Δεικνύει δε την ύπαρξη φάρου και φανών στην περιοχή του λιμανιού Λάρνακας, προ της αφίξεως των Άγγλων στην Κύπρο. Με δεδομένη τη δραστηριοποίηση της ‘Γαλλικής Εταιρείας Οθωμανικών Φάρων’ στην Κύπρο, μέχρι και τα τέλη του 19ου αιώνα, αλλά και του ότι η πλειονότητα των φάρων στην ανατολική Μεσόγειο κτίστηκαν και έτυχαν διαχείρισης από την εν λόγω εταιρεία, είναι βέβαιο ότι ο αρχικός φάρος στο Κάβο Κίτι κτίστηκε από αυτή, επί Οθωμανοκρατίας, στα μέσα του 19ου αιώνα, γύρω στο 1860. Το 1891, οι Άγγλοι ενσωμάτωσαν την οικία του Φαροφύλακα στον αρχικό φάρο και εν συνεχεία, το 1901, ανοικοδομήσαν εκ νέου τον φάρο, με κόστος τις £117.

Πηγή: Αρχείο Αρχής Λιμένων Κύπρου

Προς επιβεβαίωση της χρονικής περιόδου επανοικοδόμησης του φάρου, η διπλανή επιστολή του τότε Τμήματος Τελωνείων, εν έτει 1911.

Τα πολλά γνωστά και άγνωστα ναυάγια στην περιοχή των Περβολιών αποτέλεσαν την αιτία και ανάγκη της κατασκευής του. Πετρόκτιστος σε σχήμα οκταγώνου, εφάπτεται πανέμορφης μικρής οικίας εις την οποία διέμενε ο δίδων τη ζωή και το φως του φάρου, ο Φαροφύλακας. Πρώτοι διορισμένοι Φαροφύλακες, εν έτει 1902, οι κκ. Γ. Χριστοδούλου και Μ. Τομάζου. Σημειώνεται ότι οι Φαροφύλακες τότε ήταν υπάλληλοι του Τμήματος Τελωνείων. Τελευταίος Φαροφύλακας του Φάρου Κιτίου (Περβολιών), ο κ. Λευτέρης Ζ. Κουρούγιαννης από την Αραδίππου, ο οποίος διατέλεσε Φαροφύλακας από το 1954 έως το 1982 και διέμενε με την οικογένειά του στο σπιτάκι του φάρου.

Ο Φάρος αποτελεί σήμα κατατεθέν του παρακείμενου χωριού των Περβολιών και συνεχίζει μέχρι τις μέρες μας να καθοδηγεί και να προφυλάσσει τους σύγχρονους θαλασσοπόρους και ναυτικούς.

Τεχνικά ο φάρος φέρει χαρακτηριστικά 'Fl (3).W15s20m13M', που σημαίνει ότι είναι τύπου αναλαμπής (Flashing - ομάδας τριών αναλαμπών (3)), λευκού φωτός (White), κάθε 15 δευτερόλεπτα (15 seconds), ύψος από την επιφάνεια της θάλασσας 20 μέτρα (20 meters) και εμβέλεια φωτός τα 13 ναυτικά μίλια (13 Miles). Οι γεωγραφικές συντεταγμένες του είναι 34° 48' 98" N, 33° 36' 18" E.

6

THE OFFICE OF THE
CHIEF COLLECTOR OF CUSTOMS,
LARNACA,
CYPRUS, 1st August 1911.
3

Hon. Chief Secretary,

I have the honour to inform you that in the Admiralty List of Lights, Part V., 1911, the description of Cape Kiti Lighthouse is given as a "mast on white house 27 feet high".

It would be well to inform the Hydrographic Dept., Admiralty, that the mast was removed in 1901 and replaced by a "white stone tower". On referring to C.S.M.P. No. 1377/01 it will be found that the structural alteration in the lighthouse at Cape Kiti was reported to the Colonial Office.

G. J. Thorne
Chief Collector of Customs.

Πηγή: Κρατικό Αρχείο Κύπρου

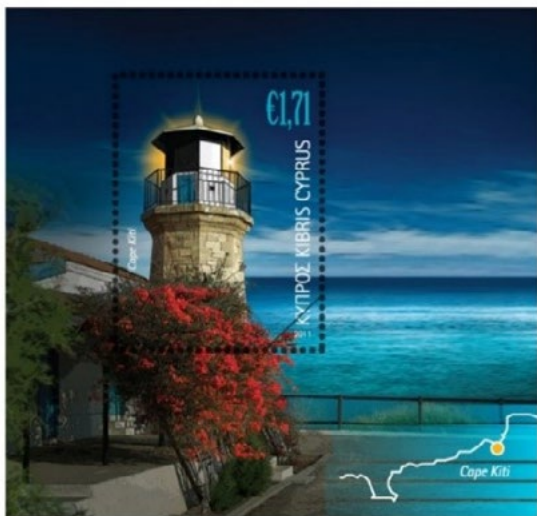

Πηγή: Κρατικό Αρχείο Κύπρου

► Δείτε στην ιστοσελίδα:

<https://www.digital-herodotus.eu/archive/video/items/8845/phone-patridas-leuteris-kourougiannes-pharoi/>

(QR Code 3), συνέντευξη στο ΡΙΚ του τελευταίου Φαροφύλακα του φάρου στο Κάβο Κίτι, κ. Λευτέρη Ζ. Κουρούγιαννη από την Αραδίππου, καθώς και της συζύγου του, εν έτει 1971.

Προς τιμή του, τα Κυπριακά Ταχυδρομεία εξέδωσαν το 2011 σχετικό αναμνηστικό φύλλο.

(QR Code 3)

Πηγή: Αρχείο ΡΙΚ και έργο Ψηφιακός Ηρόδοτος (1971)

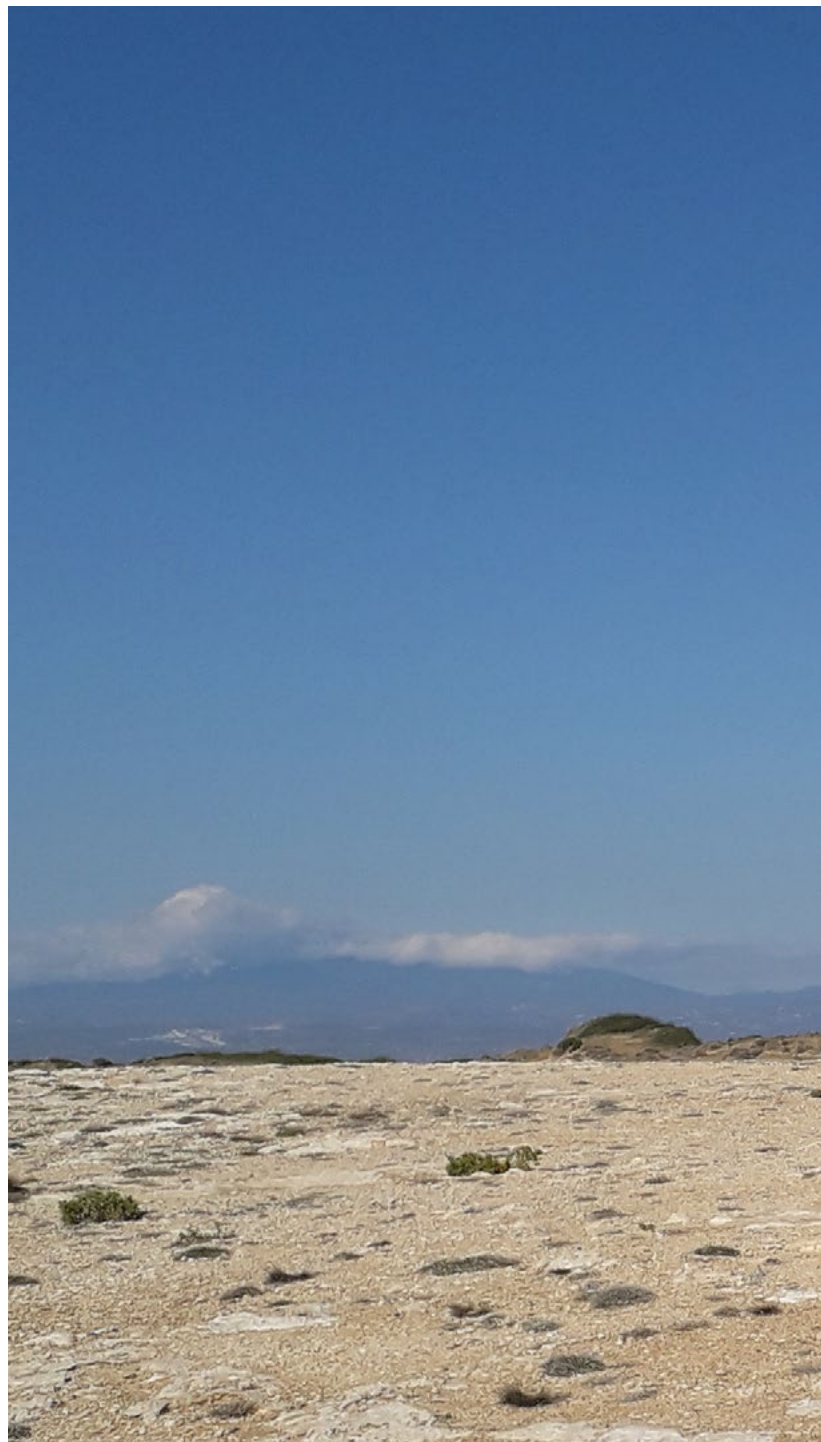
Ο Φάρος στο Κάβο Γάτα

‘Λιμήν Λεμμεσός. Ο λιμήν ούτος της Κύπρου είναι εις την Τ. του ακρωτηρίου Γάτα. Δια να έλθητε εις τον λιμέναν τούτον, όταν έρχεστε απο τον Π. πρέπει να απομακρυνθήτε από του ακρωτηρίου Γάτας κατά 2 ή 3 γουμενιάς. Η πόλις Λεμμεσός είναι 3 λεύγας προς την Τ. του ακρωτηρίου. Γνωρίζεται από εν λευκόν φρούριον όπου είναι επί της όχθης της θαλάσσης. Ο κολπίσκος είναι κατάλληλος και στέκεσθε εκεί εν προφυλάξει από όλων των ανέμων εκτός της Ο. και του Σ. Αγκυροβολείτε εις ό εως 15 οργιές ύδατος και το ακρωτήριον Γάτα μένει τότε προ της Ο. $\frac{1}{4}$ Γαρ. Η πόλις απέχει εν μίλιον από της όχθης. Προς τον Α. του ακρωτηρίου Γάτα εις 11 λεύγας υπάρχει μια ύφαλος επικίνδυνος και ανάγκη προσοχής. Επί της κορυφής του Γαρ. του ακρωτηρίου Γάτα υπάρχει φανός με φως σταθερόν, λάμπον κάθε δύο λεπτά και φαινόμενον εξ αποστάσεως 15 μιλίων. Πλάτος 34,33,45’’ Τ. Μήκος, 30,42,15. Παραλλαγή της πυξίδος 4,27’’ Δυτ. (1871).’ (Πηγή: ‘Θάλασσες της Κύπρου, Χάρτες, Λιμάνια και Καράβια’ (2003), της κ. Άννας Γ. Μαραγκού και αποτελεί μετάφραση από ναυτικό εγχειρίδιο του Άγγλου υδρογράφου Νοριέ και του Ιταλού καθηγητή Λουδοβίκου Λαμπέρτου (1871)).

Ο φάρος Κάβο Γάτα, ομοίως με τον φάρο Κάβο Κίτι, κτίστηκε επί Οθωμανοκρατίας, περί τα μέσα του 19ου αιώνα (γύρω στο 1860), από τη ‘Γαλλική Εταιρεία Οθωμανικών Φάρων’ και έτυχε της διαχειρίσεώς της μέχρι το 1885. Με την άφιξη των Άγγλων, ο φάρος περιήλθε στην αρμοδιότητά τους και ως εκ τούτου ανακαινίσθηκε στα πρότυπα των τότε αγγλικών προδιαγραφών το 1888. Το 1891 τοποθετήθηκε στον φάρο νέα περιστρεφόμενη δέσμη φωτός και το 1901 νέος πύργος φωτός, με κόστος τις £336.

Λιτό και απέριττο κτίσμα, τόσο όσο να εκπληρώνει το σκοπό του. Ενσωματωμένος σε μικρή οικία, εις την οποίαν διέμενε ο Φαροφύλακας. Αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η Διοίκηση των Βρετανών δεν επέτρεπε στην οικογένεια του εκάστοτε Φαροφύλακα να διαμένει μαζί του στην οικία του φάρου.

Πρώτος καταγεγραμμένος Φαροφύλακας, εν έτει 1912, ο κ. Μ. Τομάζου. Με βάση το διασωθέν ημερολόγιο που διατηρούσαν οι Φαροφύλακες του Φάρου Κάβο Γάτα, η πρώτη καταγραφείσα επί του ημερολογίου σημείωση φέρει ημερομηνία 1902. Τελευταίος Φαροφύλακας του φάρου Κάβο Γάτα ήταν ο κ. Ελευθέριος Χατζηκυριάκου, ο οποίος παρέμεινε πιστός στο καθήκον, μέχρι τον εκσυγχρονισμό του φάρου το 1982.

Πηγή: Wikipedia

‘Ο καιρός καθαρός. Εις τας 12.8.(1)912 σχεδόν μίαν ώραν μετά την δύσιν του ηλίου εναυάγησεν μια μαούνα απέναντι του ακροτηρίου φορτομένη σιτάριν, καλάθια κι άχυρον, ειδοποιηθείς εις φάρον νύκταν έφθασα εις ακροτήρι εις τα 4 την πρωίαν εξημερώματα Σαββάτου. 24.8.912 επληροφορήτην από ένα ναυαγόν Νικόλαν Κωνσταντί ότι μέσα εις την μαούναν είτο όλοι 6. Τότε επήρα 5 ανθρώπους κι επήγα εις την παραλίαν όπου ευρήκαμεν ακόμη δύο ανθρώπους ζωντανούς και κατόπιν με επληρωφόρησαν η αστυνομία ότι εσόθησαν και οι άλλοι δύο ναύται. Εχάθη μόνον ένας με τους 5 ανθρώπους και εμάζευσα 300 καλάθια, 1 σάκον, 1 πάπλομαν, ένα δέμα, από 1 τιμόνι, 1 διάκην, 2 κουμπιά και 1 ξύλον ως αντένα. Όλα με ζώα τα επήραμεν και τα παραδόσαμε εις ένα αζάν Γρηγορήν. 25.8.912 επέστρεψα πάλιν εις Ακροτήρι δια να εύρωμεν τον χαμένον άνθρωπον αλλ’ εχάθη αδύνατον να τον εύρωμεν. 26.8.912 Δευτέραν επήγαν εις λεμησόν όπου επαρέδωσα τα 300 καλάθια εις το Τελωνείον και ανέφερα και τα του ναυαγίου...’ (Απόσπασμα από το ημερολόγιο του Φαροφύλακα στο Κάβο Γάτα, κ. Μ. Τομάζου, εν έτει 1912).

‘Εις τας 8.10.(1)912 συνέλαβα 6 γυναίκες από Ζακάκι και εμάζευαν άλας, τας συνέλαβα και υπελόγισα 10μ. άλας το οποίον κατέστρεψα εις άμμον. Το άλας το εμάζευσαν εις την θέσιν ψευτοπόλεμος.’ (Απόσπασμα από το ημερολόγιο του Φαροφύλακα στο Κάβο Γάτα, κ. Μ. Τομάζου, εν έτει 1912).

‘7.2.19..7 Σήμερα ανέλαβα καθήκοντα ως φαροφύλακας για λίγο χρονικό διάστημα. Εκ πρώτης αφού πάτησα το πόδι μου στο φάρο διαπίστωσα τα εξής, η ζωή εδώ είναι δράμα. Μπορώ να πω η ζωή είναι μάλλον προτόγονη. Αν επρόκειτο να μείνο μονίμως θα άφηνα ένα ωραίο μούσι θα κάπνιζα πίπα και θα έκαμνα τον γυμνιστή.’ (Απόσπασμα από το ημερολόγιο του Φαροφύλακα στο Κάβο Γάτα. Δυστυχώς δεν διακρίνεται η ακριβής ημερομηνία, η οποία υπολογίζεται εντός των πρώτων δεκαετιών του 20ου αιώνα).

‘5.3.19..7 Οι νύχτες περνούν στιφνές χωρίς κανένα αξιοσημείωτο γεγονός. Προσπαθώ να σπάσω την παγωνιά της νύχτας με μια μηχανή που έψηνε φαί

η γιαγιά μου και μόλις την σβήσω η ατμόσφαιρα έξω μου φένεται πιο ζεστή από την κάμαρη μου. Η περιοχή γύρω από το φάρο σου παρουσιάζεται μάλλον σαν στοιχιωμένη ο αέρας που σφυρίζη σαν δεμονισμένος και με τους θορύβους που δημιουργή σου φέρνη ψυχική αναστάτωση και σου ξυπνά το έσθημα του φόβου. Προσπαθώ με ένα ραδιοφωνακι και ένα περιοδικό να σπάσω την μονοτονία της νύχτας που κι αυτά μάλλον σε κουράζουν στο τέλος και σου θυμίζουν το οικογενειακό περιβάλλον την εξέλιξι της ανθρωπότητος και τους γεμάτους ζωή δρόμους της πόλης. Αχ, Αχ.’ (Απόσπασμα από το ημερολόγιο του Φαροφύλακα στο Κάβο Γάτα. Δυστυχώς δεν διακρίνεται η ακριβής ημερομηνία, η οποία υπολογίζεται εντός των πρώτων δεκαετιών του 20ου αιώνα).

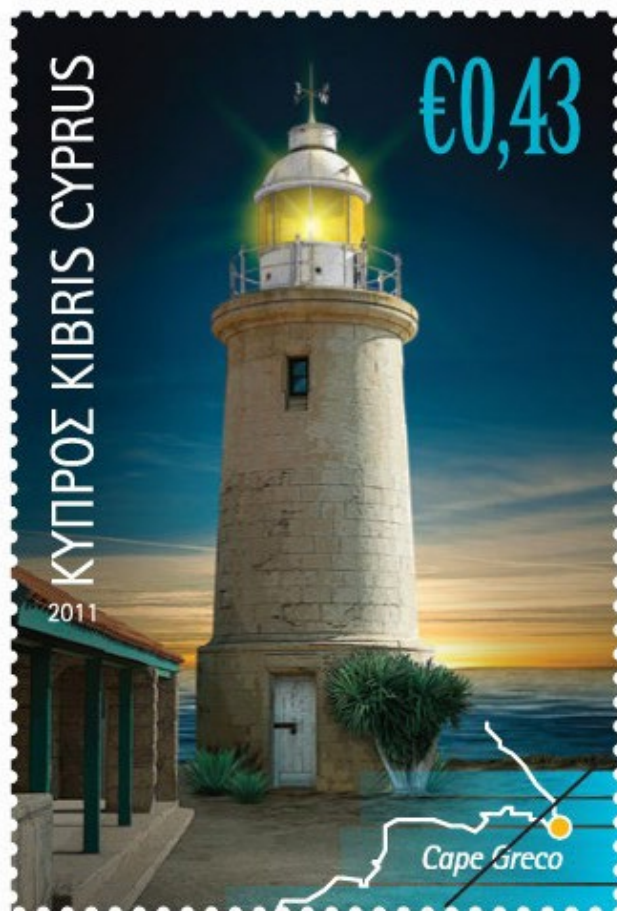
‘Την 24.5.19..7 ήλθον στον φάρον και ανάλαβα καθήκοντα. Στην αρχήν μου φάνηκε μία σοβαρή και άσχημη νύκτα. Δεν βλέπεις τίποτα ούτε και ακούς κανέναν να μιλά εκτός από το ΤΙΚ-TAK-TIK-TAK όπου και κάνει ο φάρος όλην την νύχταν.’ (Απόσπασμα από το ημερολόγιο του Φαροφύλακα στο Κάβο Γάτα. Δυστυχώς δεν διακρίνεται η ακριβής ημερομηνία, η οποία υπολογίζεται εντός των πρώτων δεκαετιών του 20ου αιώνα).

Ο φάρος νεότευκτος, φωτογραφία μεταξύ 1900 και 1910.
Πηγή: Αρχείο Αρχής Λιμένων Κύπρου

Ο Φάρος στο Κάβο Γκρέκο

Κτισμένος από τους Άγγλους το 1891, με κόστος κατασκευής τις £1143. Πετρόκτιστος, όπως και τα γραφικά διπλανά σπιτάκια, στην άκρη του Κάβο Γκρέκο. Φωτεινός καθοδηγητής της ρότας των ναυτικών εδώ και περίπου 130 χρόνια. Ευδιάκριτος από όλα τα σημεία του ορίζοντα, καθοδήγησε αμέτρητα πλοία σε ασφαλή λιμάνια, όπως αυτό της Λάρνακας και ειδικώς της Αμμοχώστου, που ήταν το κύριο λιμάνι της Κύπρου μέχρι το 1974.

Γραμματόσημο με τον φάρο στο Κάβο Γκρέκο.
Κυπριακά Ταχυδρομεία 2011.

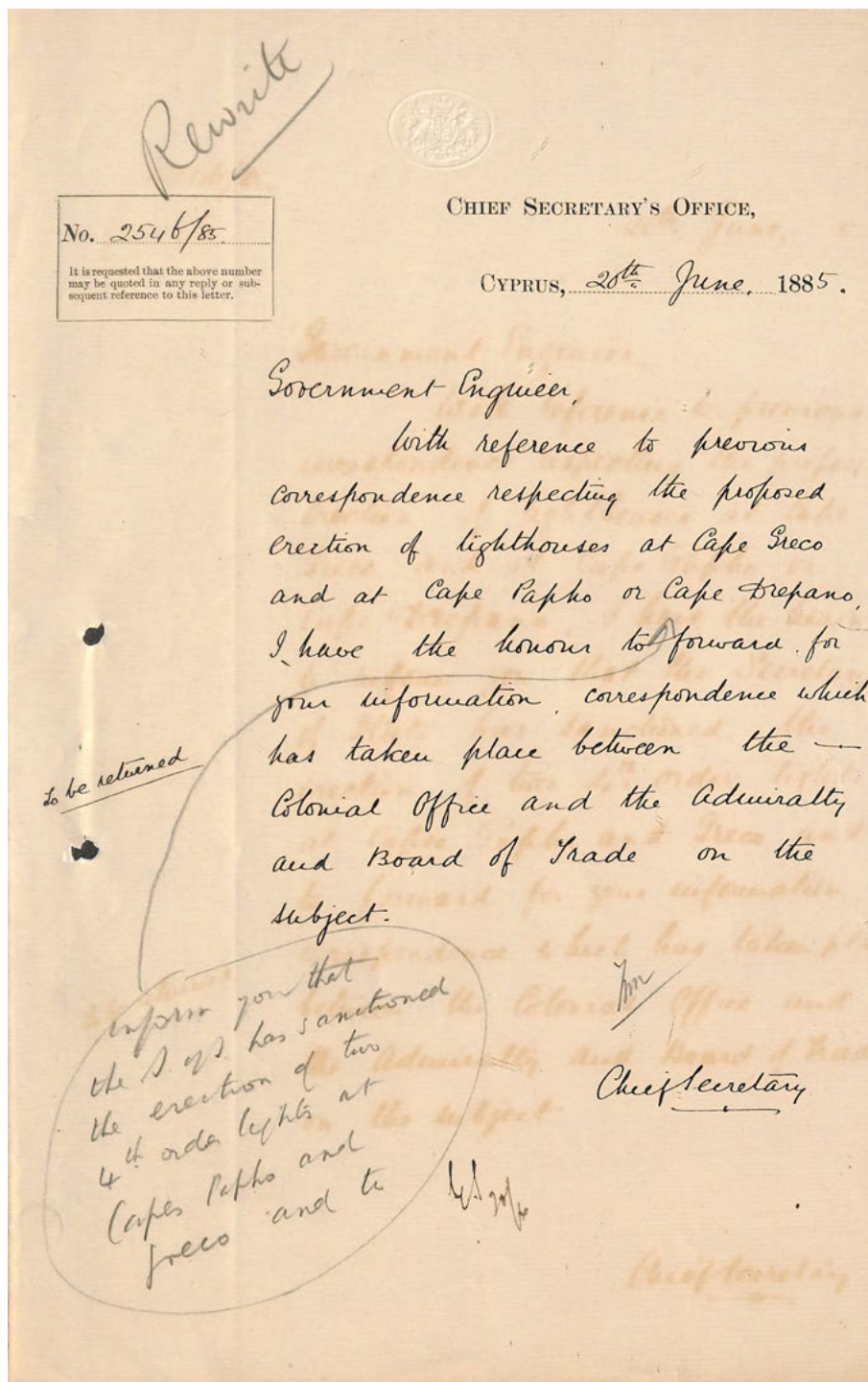

Μέχρι το 1982, χρονολογία κατά την οποία τοποθετήθηκαν στον φάρο συσσωρευτές ηλιακής ενέργειας, ζωή και φως στον φάρο έδιδε ο Φαροφύλακός του, ο οποίος διέμενε με την οικογένειά του στο παρακείμενο σπίτι. Τελευταίος Φαροφύλακας του φάρου στο Κάβο Γκρέκο ήταν ο κ. Γιώργος Τσολάκης από το Παραλίμνι.

Η ανάγκη για ανέγερση φάρου στο Κάβο Γκρέκο, όπως και στην Πάφο, έγινε άμεσα αντιληπτή από την Αποικιοκρατική Διοίκηση. Από τα πρώτα χρόνια παρουσίας των Άγγλων στο νησί ξεκίνησαν οι διεργασίες / μελέτες για οικοδόμησή τους. Σχετική η διπλανή επιστολή της Αρχιγραμματείας των Άγγλων, εν έτει 1885.

Τεχνικά ο φάρος φέρει χαρακτηριστικά 'Fl. W15s16m12M', που σημαίνει ότι είναι τύπου αναλαμπής (Flashing), λευκού φωτός (White), κάθε 15 δευτερόλεπτα (15 seconds), ύψος από την επιφάνεια της θάλασσας 16 μέτρα (16 meters) και εμβέλεια φωτός τα 12 ναυτικά μίλια (15 Miles). Οι δε γεωγραφικές συντεταγμένες του είναι 34° 57' 37" N, 34° 05' 13" E.

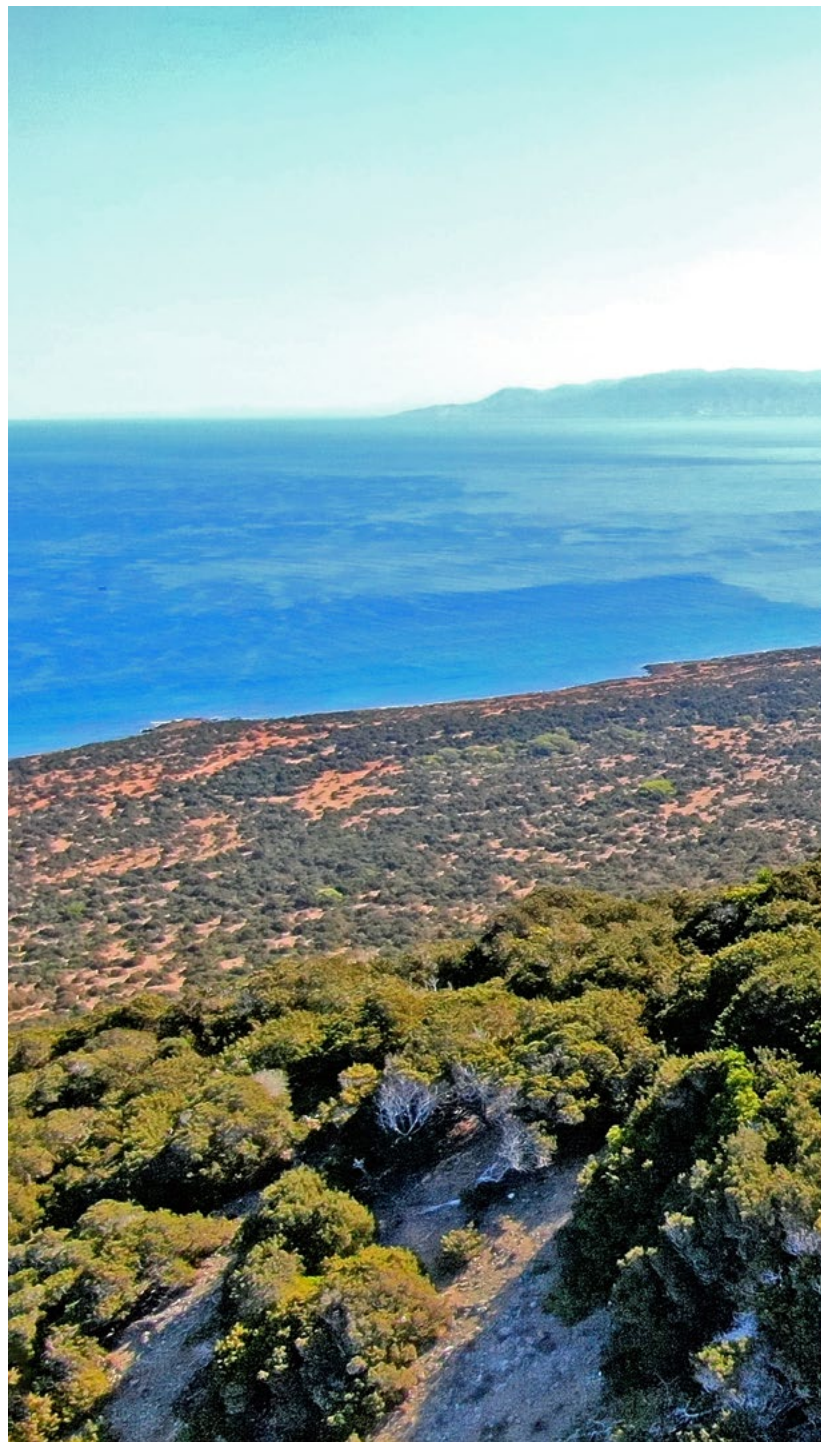
Πηγή: Google Maps

Πηγή: Αρχείο Αρχής Λιμένων Κύπρου

Ο Φάρος στο Ακρωτήριο Αρναούτη

Απλή σιδερένια κατασκευή, η οποία ενσωματώθηκε από την Αρχή Λιμένων Κύπρου σε παλαιότερο πετρόκτιστο Αγγλικό παρατηρητήριο. Τέθηκε σε λειτουργία από την Αρχή Λιμένων Κύπρου το 1989 και είναι ο ψηλότερα κτισμένος Κυπριακός φάρος από την επιφάνεια της θάλασσας και συγκεκριμένα στα 211μ. Αποτελεί τον εγγύτερο με την Μητροπολιτική Ελλάδα φάρο και είναι 'φως κατατεθέν' για τα εκ δυσμής αφικνούμενα πλοία που προσεγγίζουν την Κύπρο. Τα δύσκολα θαλάσσια νερά στην περιοχή, ελέω παρουσίας πληθώρας ξερών και αβαθών σημείων, αποτέλεσαν το κύριο λόγο της κατασκευής του και εκτελεί έκτοτε σημαντικότερο έργο καθοδήγησης των ναυτιλομένων.

Εξ αρχής ο φάρος λειτούργησε με τη βοήθεια συσσωρευτών ηλιακής ενέργειας και ως εκ τούτου, ο Φαροφύλακας ήταν και είναι αχρείαστος. Η μακρά απόσταση από το εγγύτερο χωριό της Κύπρου (Νέο Χωριό), η τραχύτητα του αγροτικού οδικού δικτύου, αλλά και η αυτοματοποίηση του φάρου, τον κατέστησαν ως το μοναχικότερο φάρο της Κύπρου, ο οποίος παρά ταύτα, πιστός στο καθήκον, φωτίζει τα βράδια τα δυτικά παράλια του νησιού μας.

Ο λόγος για τον οποίο οι Άγγλοι δεν προχώρησαν στην κατασκευή φάρου στην εν λόγω περιοχή, παρά το ότι δεδομένα αναγνώριζαν τη χρησιμότητά του και παρά το γεγονός ότι αποδεδειγμένα μελετούσαν την οικοδόμησή του, μαζί με την κατασκευή του φάρου στο Ακρωτήριο Κορμακίτη, ο οποίος τελικώς προτιμήθηκε, ήταν προφανώς το κόστος κατασκευής και λειτουργίας του, αφού θα έπρεπε, πρωτίστως, να κατασκευαστεί δρόμος πολλών χιλιομέτρων σε ορεινή περιοχή, για να είναι εφικτή η πρόσβασή σ' αυτόν. Σχετική και η διπλανή επιστολή της Αρχιγραμματείας της Βρετανικής Διοικήσεως, εν έτει 1917.

► Δείτε στην ιστοσελίδα:

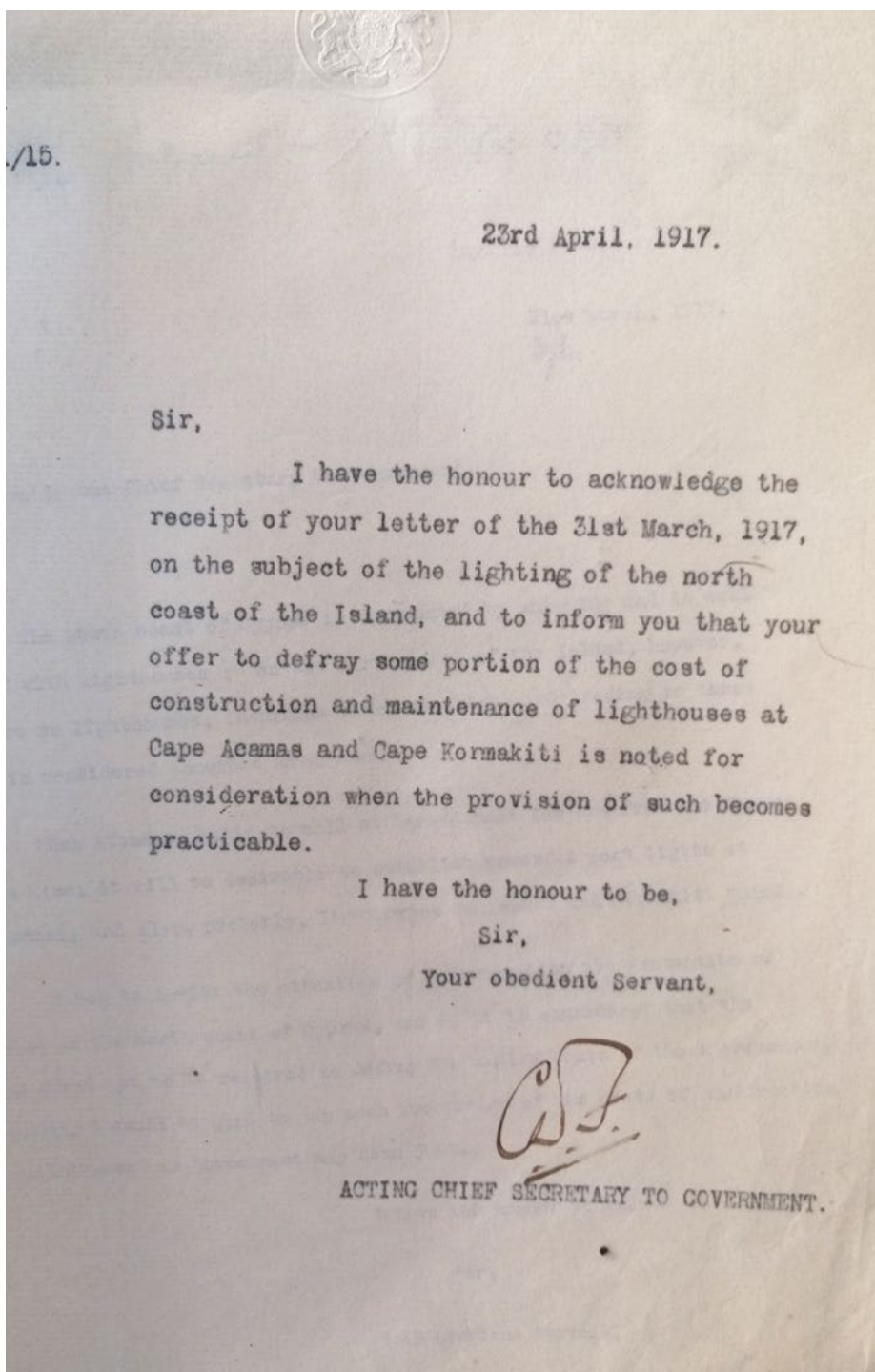
<https://www.youtube.com/watch?v=aqroMQHCy4s>

(QR Code 4), συνέντευξη στον Alpha Κύπρου του Λειτουργού της Αρχής Λιμένων Κύπρου, κ. Χρυσόστομου Χριστοδούλου, σχετική με τον φάρο στο Ακρωτήριο Αρναούτη.

QR Code 4

Πηγή: Alpha Κύπρου

Πηγή: Κρατικό Αρχείο Κύπρου

Πηγή: Αρχείο Αρχής Λιμένων Κύπρου

Πηγή: Αρχείο Αρχής Λιμένων Κύπρου

Τεχνικά ο φάρος φέρει χαρακτηριστικά 'Fl.(2).W15s211m17M', που σημαίνει ότι είναι τύπου αναλαμπής (Flashing – ομάδας δύο αναλαμπών (2)), λευκού φωτός (White), κάθε 15 δευτερόλεπτα (15 seconds), ύψος από την επιφάνεια της θάλασσας 211 μέτρα (211 meters) και εμβέλεια φωτός τα 17 ναυτικά μίλια (17 Miles). Οι δε γεωγραφικές συντεταγμένες του είναι 35° 05' 49'' N, 32° 16' 94'' E.

Κατεχόμενοι Φάροι

Ο Φάρος Κερύνειας

Πηγή: Shutterstock

Πρώτος ανεγερθείς, στο Βορειοδυτικό προμαχώνα του κάστρου Κερύνειας, φάρος στο λιμάνι, έλαμψε για πρώτη φορά την 1η Δεκεμβρίου 1883. Ακολούθως, το 1907 μεταφέρθηκε από τον προμαχώνα στο Βορειοδυτικό κυματοθραύστη. Την τελική του θέση και όψη πήρε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1930, στην οποία παραμένει μέχρι και σήμερα. Σύμφωνα με διασταυρωμένες πληροφορίες, για την κατασκευή του φάρου χρησιμοποιήθηκε μολύβι (μόλυβδος) και ακολούθως περιτοιχίστηκε με πέτρα. Δεύτερος φανός ανεγέρθηκε τη δεκαετία του 1960 και τοποθετήθηκε Βορειοανατολικά του Κάστρου. Για την κατασκευή του φανού χρησιμοποιήθηκε αποκλειστικά χάλυβας.

► Δείτε στην ιστοσελίδα:

<https://www.youtube.com/watch?v=INcyFn2yvmY> (QR Code 5), σχετικό βίνετο από τη συλλογή του ιστολογίου 'Κερύνεια Ημέρα Επιστροφής' (<https://returningtokyrenia.blogspot.com/>).

QR Code 5

Πηγή: Ιστοσελίδα 'Κερύνεια Ημέρα Επιστροφής'

Ο Φάρος Ακρωτηρίου Κορμακίτη

Ανεγέρθηκε από τους Άγγλους το 1939. Η ανάγκη για ανέγερση του, μαζί με τον φάρο στο Ακρωτήριο Αρναούτη, ήταν θέμα που εξαρχής ταλαιπώρησε την Βρετανική Διοίκηση, καθώς και σε δύσβατες περιοχές και ως εκ τούτου χωρίς οδικό δίκτυο. Τελικώς, οι Άγγλοι αποφάσισαν, προφανώς λόγω χαμηλότερου κατασκευαστικού κόστους του οδικού δικτύου, να ανεγείρουν τον φάρο στο Ακρωτήριο Κορμακίτη αντί αυτού στο Ακρωτήριο Αρναούτη. Σχετική η διπλανή επιστολή του τότε Τμήματος Τελωνείων προς την Βρετανική Αρχιγραμματεία, εν έτει 1939.

Τελευταίος Φαροφύλακας, μέχρι το 1974, ο κ. Ροδόθεος (Χριστοφή) Ροδόθεου.

► Δείτε στην ιστοσελίδα:

<https://www.digital-herodotus.eu/archive/video/items/7670/pharos-kormakites-1971/?page=> (QR Code 6), σχετικό βίντεο με τον φάρο στο Ακρωτήριο Κορμακίτη, εν έτει 1971.

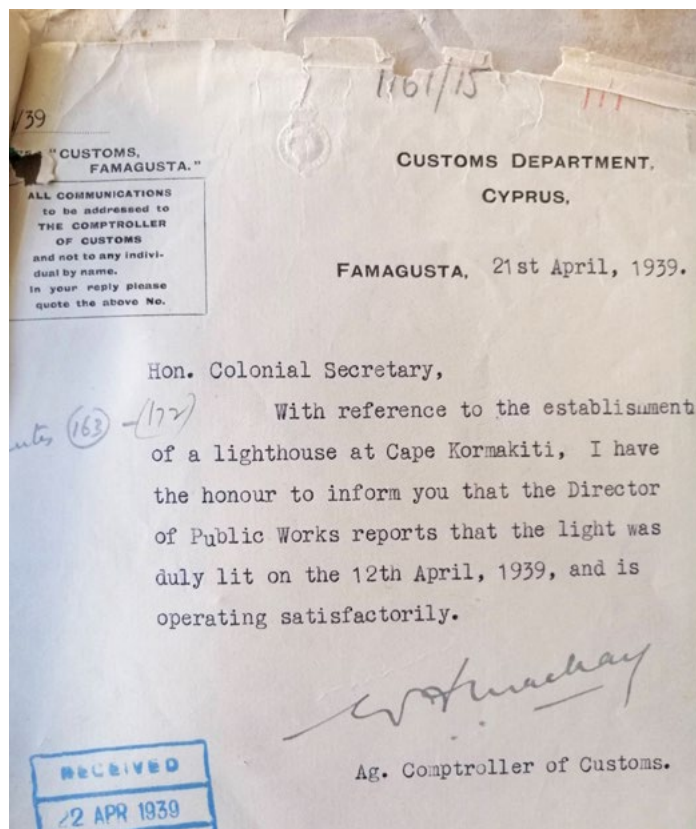

QR Code 6

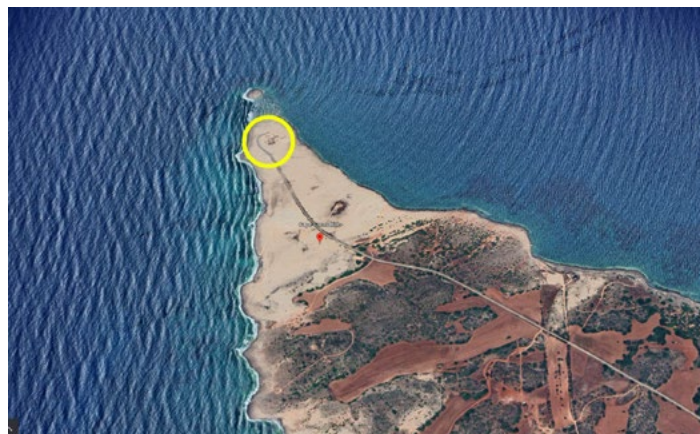
Πηγή: Αρχείο ΡΙΚ και έργο Ψηφιακός Ηρόδοτος (1971)

Πηγή: <https://dialogos.com.cy>

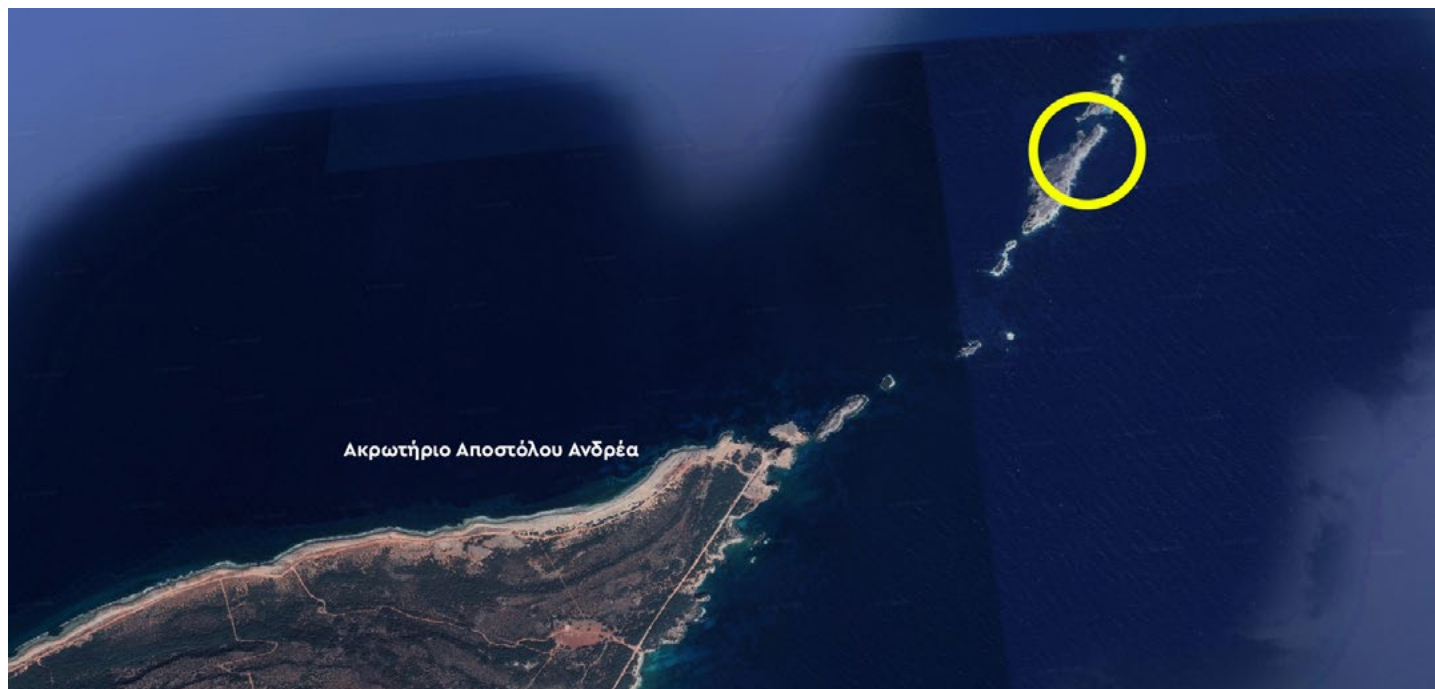
Πηγή: Κρατικό Αρχείο Κύπρου

Πηγή: Δορυφορική λήψη

Ο Φάρος Ακρωτηρίου Αποστόλου Ανδρέα

Θεμελιωμένος επί των νησιών Κλείδες, σε απόσταση 3.5 χιλιομετρα Ανατολικά της Μονής Αποστόλου Ανδρέα, ο φάρος Ακρωτηρίου Αποστόλου Αντρέα έλαμψε για πρώτη φορά το 1913, με κόστος κατασκευής τις £1227. Τελευταίος Φαροφύλακας, από το 1961 μέχρι το 1977, ο κ. Νίκος Χαμπή.

► Δείτε στην ιστοσελίδα:

<https://www.digital-herodotus.eu/archive/video/items/8840/apostolos-andreas-akroteri-kleides-plana-1970> (QR Code 7), σύντομο βίντεο σχετικό με τον φάρο, στα νησιά Κλείδες (1970).

QR Code 7

Εξακολουθούν να λάμπουν, να καθοδηγούν, να προσέχουν καράβια και ναυτικούς. Θαμπό το φως τους, από καθήκον και μόνο το στέλνουν. Με πίκρα σιγοψιθυρίζουν αρχέγονη λαλιά, 'ω, ναύτη που περνάς, ανάγγελλε στους δικούς μας ότι είμαστε ακόμη εδώ, φωτεινοί, υπακούοντας στα προστάματά τους'.

Επίλογος

Η συγγραφή του παρόντος λευκώματος για την ιστορική εξέλιξη και σημασία των ναυτικών φάρων, καθώς και των ναυτικών φάρων της Κύπρου, σκοπό έχει την εισαγωγή του αναγνώστη στον κόσμο των ναυτιλιακών φάρων, την ιστορική γνώση και ενημέρωση του κοινού για τη σημασία των φάρων στην ασφαλή ναυσιπλοΐα. Έγινε προσπάθεια να γραφεί με τρόπο ανάλαφρο και εύκολα κατανοητό, ώστε ο αναγνώστης να αντιληφθεί τη σημαντικότητα των φάρων και άλλων ναυτιλιακών βοηθημάτων και να αισθανθεί, πλην του φωτός, την αύρα που ακόμη και σήμερα εκπέμπουν οι φάροι της Κύπρου μας, τους οποίους εορτάζουμε κάθε τρίτη Κυριακή μηνός Αυγούστου.

Το παρόν λεύκωμα συγγράφηκε, επίσης, για να καταθέσει την πρόβλεψη ευγνωμοσύνη στους ζώντες Φαροφύλακες μας και να αποδώσει φόρο τιμής στους αποδημήσαντες εις Κύριον, για το λειτούργημα που έχουν επιμελώς επιτελέσει.

Το λεύκωμα τούτο εκδίδεται επ' ευκαιρία των πενήντα χρόνων γενεθλίων της Αρχής Λιμένων Κύπρου το 2023 και αποτελεί μέρος των εορταστικών εκδηλώσεων που το Διοικητικό Συμβούλιο της Αρχής αποφάσισε να διεξάγει.

Πηγές

Για το πρώτο μέρος του εγχειριδίου, 'Ναυτικοί Φάροι: Ιστορική Εξέλιξη και Σημασία', σελίδες 3 έως 7, αντλήθηκαν πληροφορίες από διάφορες ηλεκτρονικά προσβάσιμες πηγές, συμπεριλαμβανομένης της ιστοσελίδας <https://www.britannica.com>.

Για το δεύτερο μέρος, 'Ναυτικοί Φάροι: Φάροι ες γην εναλίαν Κύπρον', σελίδες 8 έως 36, αντλήθηκαν πληροφορίες από:

- Το Αρχείο της Αρχής Λιμένων Κύπρου, με αξιοσημείωτη τη συνεισφορά του Λειτουργού Αρχείου Α.Λ.Κ, κ. Νίκου Φωτεινού,
- Το βιβλίο 'Θάλασσες της Κύπρου, Χάρτες, Λιμάνια και Καράβια' της κ. Άννας Γ. Μαραγκού, το οποίο εκδόθηκε επ' ευκαιρία των τριάντα χρόνων λειτουργίας της Αρχής Λιμένων Κύπρου το 2003,
- Το Κρατικό Αρχείο Κύπρου, του οποίου η συλλογή, αλλά και η επαγγελματικότητα του προσωπικού του μας έδωσαν τη δυνατότητα άντλησης μοναδικών ιστορικών αναφορών για τους φάρους της Κύπρου μας,
- Το Αρχείο ΡΙΚ και το έργο Ψηφιακός Ηρόδοτος, με την άδεια του οποίου συμπεριλήφθηκαν σημαντικά και σπάνια σχετικά με τους φάρους μας βίντεο,
- Το κανάλι Alpha Κύπρου, με την άδεια του οποίου συμπεριλήφθηκαν σχετικά με τους φάρους μας βίντεο, και
- Την κ. Ιωάννα Φουρουκλά, με την άδεια της οποίας συμπεριλήφθηκε βίντεο σχετικό με το λιμάνι και τον φάρο της Κερύνειας μας.

Επιμέλεια: Γιώργος Κάττος, Ανώτερος Λιμενικός
Λειτουργός, Αρχής Λιμένων Κύπρου.

Σχεδιασμός / Σελίδωση / Αεροφωτογραφίες φάρου Πάφου:
Μάριος Τζιακούρης, tziakouris@me.com

Τυπώθηκε στα τυπογραφεία Σ.ΛΕΙΒΑΔΙΩΤΗΣ ΑΤΔ

Ιανουάριος 2023